

**АДЗЕЛ ІДЭЛАГАЧНАЙ РАБОТЫ БЕРАСТАВІЦКАГА РАЙВЫКАНКАМА
АДЗЕЛ КУЛЬТУРЫ БЕРАСТАВІЦКАГА РАЙВЫКАНКАМА
РАЁННАЯ АРГАНІЗАЦЫЯ ДОБРААХВОТНАГА ТАВАРЫСТВА
АХОВЫ ПОМНІКАЎ ГІСТОРЫІ І КУЛЬТУРЫ**

**Серыя: Іх імёнамі названы вуліцы на
Бераставіччыне**

Палкоўнік Г.Н.Цітаішвілі

**г. п. Вялікая Бераставіца
2012 год**

Вуліцы, як і людзі, маюць імёны. У Вялікай Бераставіцы, у Пагранічным, у Малой Бераставіцы і іншых населеных пунктах нашага раёна многія з іх носяць імёны славурых людзей (Пушкіна, Гоголя, Гагарына і г.д.), пра якіх кожны з нас ведае з дзяцінства. Некаторыя вуліцы названы ў гонар нашых землякоў (Анацэвіча, Жыжэля, Ражанскага, Леткі і інш.) ці тых людзей, якія ў час вайны здзейснілі подзвіг на нашай зямлі (Міхайліна, Цітаішвілі, Соламавай). Пра гэтых людзей мы ведаем значна менш або і зусім нічога не ведаем. Спадзяемся, што серыя матэрыялаў “Іх імёнамі названы вуліцы на Бераставіччыне” і гэты нарыс аб жыцці і баявых справах Геронція Несцеравіча Цітаішвілі, імя якога прысвоена адной з вуліц аграгарадка. Малая Бераставіца, будуць карыснымі для ўсіх, хто цікавіцца гісторыяй роднага краю.

Рэдакцыйны савет:

**Чыкун С.Я. (старшыня), Раманік А.М.
(намеснік старшыні), Ляховіч В.І., Пацэнка М.І.,
Самкова З.В., Хоміч А.Ц.**

Аўтар нарыса:

**Пацэнка М.І., метадыст па захаванні
гісторыка-культурнай спадчыны раённага
метадычнага цэнтра, Лаўрэат прэміі
Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь.**

ЗАГІНУЎ ПРЫ ВЫЗВАЛЕННІ БЕРАСТАВІЧЧЫНЫ

Летам 1944 г. Чырвоная Армія з жорсткімі баямі рухалася на захад, вызваляючы тэрыторыю Беларусі ад нямецкіх акупантаў. Але вораг аказваў жорсткае супраціўленне. У нашым раёне на лініі ракі Свіслач, а таксама на Магілянскіх гарах ён сканцэнтравваў вялікую колькасць артылерыі, танкаў, жывой сілы.

На адным з напрамкаў правага фланга наступаючых савецкіх войскаў змагаліся з фашыстамі гвардзейцы 250-ай стралковай дывізіі, якой камандаваў Г.Н.Цітаішвілі. Байцы замацаваліся на адбітых у ворага рубяжах паралельна дарозе Вялікая Бераставіца – Алекшыцы і з нецярпеннем чакалі загаду рухацца наперад. Усе жылі адной думкай - як мага хутчэй ачысціць родную зямлю ад фашыстаў. І калі ў батальёне або роце знаходзіўся хто-небудзь з вышэйшага

**Г.Н. Цітаішвілі.
Здымак 1941 г.**

камандавання, пытанне было адно: «Калі ў наступленне?». Асабліва часта салдаты звярталіся да палкоўніка Г.Н.Цітаішвілі. «Хутка, цяпер ужо хутка, - адказваў той, праходзячы імклівым крокам па лініі траншэй, - глыбей толькі трэба разведць варожыя пазіцыі, каб менш было страт...»

...Геронцій Несцеравіч бярог, любіў і цаніў салдат, таму што сам прайшоў доўгую і суровую ваенную школу.

Нарадзіўся ён у Грузіі ў сяле Мазіоны Азгурыйскага раёна ў 1908 г. Скончыў школу і добраахвотнікам пайшоў у армію. 11 лістапада 1930 г. быў залічаны курсантам аднагадовай школы пры 3-м грузінскім палку ў горадзе Кутаісі. Пяць гадоў служыў камандзірам узвода, яшчэ тры - камандзірам роты. У 1939 г. Г.Н.Цітаішвілі ўступіў у рады бальшавіцкай партыі. Воінскае званне маёра было прысвоена яму, калі займаў пасаду намесніка начальніка штаба 131-ай дывізіі. Гэта быў спрактыкаваны, умелы тактык, рашучы і цвёрды камандзір. Воіны падраздзялення, дзе служыў Геронцій Несцеравіч, заўсёды вызначаліся выдатнай баявой і палітычнай падрыхтоўкай.

Г.Н. Цітаішвілі сустрэўся ў першых баях з гітлераўцамі на Украіне. Вось што аб гэтым расказалі ў сваім пісьме ў абласную газету «Гродзенская праўда» аднапалчане Г.Н.Цітаішвілі палкоўнікі Ф.І.Шушын і М.Г.Борматаў: *«Рассвет того памятного утра 22 июня 1941 года капитан Цитаишвили встретил в войсках Ровенского гарнизона на Украине. Командуя батальоном мотострелкового полка 19-й танковой дивизии, он в первые же дни войны вступает в бой с фашистами западнее Луцка.*

На Киевское направление гитлеровское командование бросило одну из

сильнейших своих группировок - 6-ю полевую армию генерала Райхенау и танковую группу Клейста, имея целью за две недели выйти на берега Днепра и овладеть Киевом. Прорвав пограничные кордоны, вся эта масса войск - сотни танков и бронетранспортеров при непрерывной поддержке авиации двигалась на восток.

Навстречу этой фашистской армаде из Ровно вышла 19-я танковая дивизия, которая 24 июня в районе местечка Торчин нанесла по врагу контрудар и заставила его отступить. На поле боя фашисты оставили 50 подбитых и сожженных танков.

Командир батальона капитан Цитаишвили в этот день вместе со всеми воинами дивизии принял боевое крещение.

Первые дни войны... Тяжело они были для наших воинов. Надо было учиться бить врага, и капитан Цитаишвили вместе со всеми постигает эту науку.

На рубеже реки Стырь севернее Луцка его батальон в течение недели отбивает ожесточенные атаки фашистов и оставляет позиции только тогда, когда на это был получен приказ. Через две недели капитан Цитаишвили становится командиром мотострелкового полка.

Отходя на восток, полк под командованием Цитаишвили дает фашистам бой на указанных командованием рубежах. Бои под Ровно, контратака в районе Новоград-Волынска и затем оборона в течение более месяца на рубеже города Малина... Малинский рубеж Коростеньского укрепрайона, в обороне которого принимали участие соединения 5-й армии генерала Потапова М.И., в том числе 19-я танковая дивизия, сыграл большую роль в срыве гитлеровского плана захвата Киева.

В конце августа 1941 года в связи со сложившейся обстановкой командование Юго-Западного фронта отводит части 5-й армии с Малинского рубежа за Днепр. В начале сентября 19-я танковая дивизия проводит свои последние бои с фашистами у города Остер и затем идет на расформировку.

Цитаишвили, к этому времени ставший уже майором, был назначен на должность командира мотострелкового батальона 31-й танковой бригады, которая после формирования в районе Харькова в октябре 1941 года была направлена на оборону Москвы.

7 ноября 1941 года 31-я бригада участвует в историческом параде на Красной площади и после парада сразу же уходит в бой.

Как воевал майор Цитаишвили Г.Н. под Москвой? Об этом самую полную характеристику может дать орден Ленина, которым он был награжден во время сражения за столицу.

После боев под Москвой следы Цитаишвили Г.Н. для однополчан из 19 танковой дивизии были потеряны...”

У своїх успамінах баявья сябры Геронція Несцеравіча палкоўнікі Ф.І.

Шушын і М.Г. Борматаў сцвярджаюць, што на Цітаішвілі ў жніўні 1941 г. быў аформлены ўзнагародны ліст на прысваенне звання Героя Савецкага Саюза. На жаль, у сувязі з акружэннем усе дакументы былі знішчаны. Але не дзеля ўзнагарод змагаўся з ворагам мужны сын Грузіі. Ён абараняў Радзіму да апошняй хвіліны жыцця, як належыць яе салдату, яе сыну.

У 1942 г. Геронцій Несцеравіч быў камандзіраваны ў Ваенную акадэмію імя К.Я. Варашылава Генеральнага штаба Узброеных Сіл СССР.

...Ліпеньскім ранкам 1944 года Г.Н. Цітаішвілі загадаў падрыхтаваць свой «віліс». Ён хацеў перад боем яшчэ раз агледзець мясцовасць, па якой давядзецца наступаць воінам дывізіі. Выехаўшы на ўзлесак каля Малой Бераставіцы, ён у бінокль метр за метрам пачаў разглядаць варожыя ўмацаванні. Як сведчаць мясцовыя жыхары, на званіцы царквы сядзеў у той час нямецкі карэкціроўшчык. Фашысты адкрылі прыцэльны агонь з гармат. Адзін са снарадаў разарваўся каля машыны...

Так загінуў гвардыі палкоўнік Г.Н. Цітаішвілі.

Радзіма высока ацаніла яго воінскія подзвігі. Ён быў узнагароджаны двума ордэнамі Леніна, ордэнамі Чырвонага Сцяга, Чырвонай Зоркі, Айчыннай вайны I ступені і шматлікімі медалямі.

Многае зроблена па ўшанаванні памяці аб Геронцію Несцеравічу Цітаішвілі на Бераставіччыне.

***

9 мая 1982 года.

Час бяжыць няўмольна. Але многія жыхары Малой Бераставіцы і сёння памятаюць той сонечны майскі дзень ужо далёкага 1982 года. Сведкаю тых падзей быў і аўтар гэтых радкоў.

9 мая 1982 года... Дарога на Гродна, якая праходзіць праз Малую Бераставіцу, ушчыльную падыходзіць да лесу, і, калі за касцёлам заварочвае ўправа, на шырокай паляне тады было

відаць адзінокую сасну з магутнымі галінамі і цёмназялёнай пышнаю кронай. Дрэва гэта

было нямым сведкаю ваеннага ліхалецця, на яе шурпатай кары доўга былі відны сляды вайны. Менавіта ля яе асколак варожага снарада прабіў сэрца камандзіра дывізіі Г. Н. Цітаішвілі.

... Сюды ў той святочны і сонечны дзень 1982 г. сабраліся жыхары навакольных вёсак, ветэраны Вялікай Айчыннай вайны, працаўнікі калгаса імя С. В. Прытыцкага, рабочыя “Райсельгастэхнікі” і “Райсельгасхіміі”, вучні Малабераставіцкай сярэдняй школы, удзельнікі ўсіх маршрутаў камсамольска-

маладзёжнай эстафеты «Ад помніка да помніка». Сабраліся, каб прыняць удзел у адкрыцці мемарыяльнай дошкі на месцы гібелі палкоўніка Цітаішвілі.

З далёкай Грузіі прыехалі родныя загінуўшага: сястра Пацыя Несцераўна, сыны - Рэвас Геронцьевіч і Тамазі Геронцьевіч, іх жонкі і дзеці.

...Над лесам плыве жалобная музыка. З высокага насыпу шашы па прыступках родныя Цітаішвілі спускаюцца да дарожкі, абсаджанай маленькімі кусцікамі, і набліжаюцца да сасны. Са слязамі на вачах, моўчкі стаяць паабাপал дарожкі ўдзельнікі мітыngu. Адкрыў урачыста-жалобную цырымонію першы сакратар райкома партыі Мікалай Міхайлавіч Рыбак.

Ён гаварыў, што жыхары раёна свята ўшаноўваюць памяць сыноў і дачок нашай Радзімы, якія аддалі сваё жыццё за нашу свабоду, за шчасце маладога пакалення.

- Мы сёння аддаём даніну глыбокай павагі сыну грузінскага народа, камандзіру 250-й мотастралковай дывізіі, гвардыі палкоўніку Геронцію Несцеравічу Цітаішвілі, які па-геройску загінуў пры вызваленні нашага раёна ад нямецка-фашысцкіх захопнікаў. Ён загінуў дзеля таго, каб кожны з нас вырас свабодным грамадзянінам нашай Радзімы - СССР, каб квітнелі і шчодро радзілі нашы сады і нівы, каб вечно блакітным было неба над нашым краем...

Права адкрыць мемарыяльную дошку даецца сям'і Г.Н.Цітаішвілі і старшыні калгаса імя С. В. Прытыцкага Анатолію Паўлавічу Коханаву. Спадае белае пакрывала і ўсе прысутныя чытаюць надпіс на мемарыяльнай дошцы: «Здесь, возле этой сосны, 14 июля 1944 года погиб полковник Цитаишвили Г.Н....»

Выступае Р.Г. Цітаішвілі. да сучаснікаў берагчы ратную і працоўную славу бацькоў, клятва на вернасць Радзіме. Хвалююча, эмацыянальна выступіў ветэран Вялікай Айчыннай вайны,

Родныя Г.Н.Цітаішвілі на месцы яго гібелі. Здымак 1982 г.

сержант запасу, былы воін-дэсантнік, чалавек, які першым уваскрасіў памяць аб палкоўніку Цітаішвілі, Данііл Данілавіч Гардзіенка. Ён уручыў родным загінуўшага камандзіра зенітную гільзу з бераставіцкай зямлёй, палітай свяшчэннай крывёю героя.

Запомнілася выступленне гасцей з Грузіі.

- Зямны паклон вам, паважаныя жыхары Бераставіцкага раёна, той зямлі, якая стала нам роднай і блізкай, - сказаў у сваім выступленні сын палкоўніка Рэваз Геронцэвіч, - за памяць аб героях вайны, аб нашым бацьку, і няхай будзе мір на зямлі.

Зямля з Радзімы героя.

палкоўнікам Цітаішвілі прыняла на сябе ўдары варожых асколкаў, - сказала ў сваім выступленні старшыня Малабераставіцкага сельскага Савета народных дэпутатаў Яніна Уладзіміраўна Раманчанка. - Але, каб працягвалася жыццё, каб на беларускай зямлі раслі і зелянелі лясы, якія дораць прахалоду і чыстае паветра, мы просім сям'ю загінуўшага пасадзіць побач са старой сасной маладое дрэўца. Няхай яно расце пад мірным небам, і пад яго злёнай кронай гуляюць нашы дзеці. І каб яны ніколі не ведалі вайны.

І вось ужо на невялікім пагорку калышацца пад цёплым майскім ветрыкам маладая сасонка – сімвал неўміручасці подзвігу савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне, сімвал братэрскай дружбы паміж савецкімі народамі.

Дэлегацыі прадпрыемстваў, устаноў, калгасаў, піянеры і камсамольцы ўсклалі да мемарыяльнага знака букеты жывых кветак.

Затым усе накіраваліся ў цэнтр Малой Бераставіцы, дзе адбылося адкрыццё мемарыяльнай дошкі на доме новай

Ля падножжа сасны была высыпана зямля, прывезеная з Грузіі - радзімы камдзіва.

У сваёй прамове галоўны эканаміст «Райсельгастэхнікі» Міхаіл Аляксандравіч Косараў гаварыў аб сённяшнім дні жыхароў Малой Бераставіцы, аб стваральнай працы на зямлі, якую вызвалялі ад фашысцкай навалы сыны вялікай шматнацыянальнай Краіны Саветаў.

- Дрэва, як і людзі, не вечныя. Не вечная і гэта сасна, якая разам з

вечная і гэта сасна, якая разам з

Сімвал братэрскай дружбы.

вуліцы, якая будзе насіць імя палкоўніка Цітаішвілі.

***

Некалькі дзён гасцілі госці з Грузіі на Бераставіччыне. Пабывалі яны на магіле героя ў Вялікай Бераставіцы, сустрэліся з вучнямі Вялікабераставіцкай і Малабераставіцкай школ, наведалі некалькі калгасаў.

***

Прайшло амаль два гады. Вучні Малабераставіцкай школы атрымалі пісьмо з далёкай Грузіі. У ім гаварылася: *“Хочу сказать, что у вас в районе живет близкий нам человек, который помог нам разыскать могилу моего брата. Это Гордиенко Даниил Данилович, проживающий в п. Берестовица по улице Ленина д.39 кв.6, которому мы очень обязаны и очень благодарны.*

Большое внимание оказали нам Ваши районные власти, а также председатель местного колхоза А. П. Кохонов, школьники школ Большой и Малой Берестовицы. Они с большим вниманием отнеслись к нам во время нашего пребывания 9 мая 1982 года на открытии мемориальной доски у места гибели Геронтия Цитаишвили. Эти впечатления не так легко передать.

Большое спасибо, дорогие ребята-пионеры. Примите мои наилучшие пожелания крепкого здоровья и счастливой жизни Вам и вашим педагогам, вожатой и директору школы.

С уважением Ваша Пацяя Нестеровна Цитаишвили.

23.02.1984 г.”

А ў канверце была газета на грузінскай мове з артыкулам аб Г.Н. Цітаішвілі і аб Бераставіччыне, дзе свята шануюць памяць сына сонечнай Грузіі, аддаўшага жыццё ў барацьбе з нямецкім фашызмам – заклятым ворагам усяго чалавецтва.

***

**Памятная доска на месцы
гібелі Г.Н.Цітаішвілі.
Здымак 1982 г.**

У Пархімаўскай базавай школе вялікая ўвага надаецца патрыятычнаму выхаванню вучняў. Яны сустракаюцца з ветэранамі, запісваюць іх успаміны, наведваюць

салдацкіх удоў. Дзеці цікавяцца тым, як вызваляўся родны край, і з наступленнем школьных канікулаў у чэрвені 1990 года вучні 7 - 8 класаў разам з настаўніцай Тэрэзай Вітольдаўнай Іванчук вырашылі пайсці ў турыстычны паход маршрутам 250-й стралковай дывізіі, якая вызваляла мясцовыя вёскі і якой камандаваў Г.Н. Цітаішвілі, камандны пункт якога ў ліпені 1944 года размяшчаўся ў Пархімаўцах. Дзеці старанна рыхтаваліся да гэтага паходу. Васьмікласніца Юля Васілюк расказала пра што прачытала ў кнізе «Памяць». А там напісана: «17 ліпеня 1944 г. часці дывізіі, праследуючы адступаючага праціўніка па маршруце Данілка – Даўбянкі – Карпаўцы - Малая Бераставіца – Калеснікі - Малыя Эйсманты, выйшлі на ўсходні бераг р.Свіслач на рубаж Малыя Эйсманты – Яліна –Спудзвілы - Дзіневічы...

... 18 ліпеня часці дывізіі да першай гадзіны занялі зыходнае становішча для фарсіравання р.Свіслач. 916-ы стралковы полк у гэты час двума батальёнамі пачаў фарсіраваць р.Свіслач у раёне в. Малыя Эйсманты, заняў зыходнае становішча...»

Што памятаюць пра наступленне дывізіі мясцовыя жыхары? Якія ішлі баі на рацэ Свіслач? Дзецям вельмі хацелася даведацца пра гэта. Маршрут пачаўся ў вёсцы Данілка. На яе ўскраіне роўным трохвугольнікам, сярод мурожнай травы, раслі дрэвы. Прыгожы куточак! Ён, казалі вяскоўцы, вельмі спадабаўся і камандзіру 250-й дывізіі, палкоўніку Геронцію Несцеравічу Цітаішвілі, які нават сказаў, што, калі давядзецца загінуць, хацеў бы быць пахаваным тут...

І яго ў той ліпеньскі дзень менавіта тут і пахавалі. Ужо потым астанкі палкоўніка, як і іншых салдат, перанеслі ў Вялікую Бераставіцу.

Юныя турысты прайшлі затым праз Даўбянкі і Сінькі на Карпаўцы, а адтуль - на Малую Бераставіцу. Там з хваляваннем падыходзілі да сасны ў лесе на ўскраіку вёскі, каля якой загінуў палкоўнік Г. Н. Цітаішвілі. З кнігі

Родныя Г.Н. Цітаішвілі на яго магіле у г.п. Вялікая Бераставіца. Здымак 1982 г.

«Памяць» вучні ведалі, што камандзір дывізіі хацеў яшчэ раз аглядзець мясцовасць, па якой давядзецца наступаць яго воінам. Выехаўшы на ўзлесак вёскі, ён у бінокль метр за метрам пачаў разглядаць варожыя ўмацаванні. Па словах мясцовых жыхароў, «на званіцы царквы, што стаяла непадалёку, знаходзіўся нямецкі карэкціроўшчык. Фашысты адкрылі прыцэльны агонь з гармат. Адзін са снарадаў разарваўся каля машыны».

Каця Капылец, Юля Васілюк, Вольга Лапунова, Саша Шабунька і іх сябры з хваляваннем стаялі на тым месцы, дзе загінуў гвардыі палкоўнік Г.Н.

Цітаішвілі. І ўспаміналі расказ данілкаўскіх жыхароў, што загінуўшага палкоўніка салдаты на лафеце гарматы прывезлі ў Данілку і пахавалі ў тым цудоўным куточку на ўскрайку вёскі. Потым астанкі Цітаішвілі былі перапахаваны ў брацкую магілу ў райцэнтры.

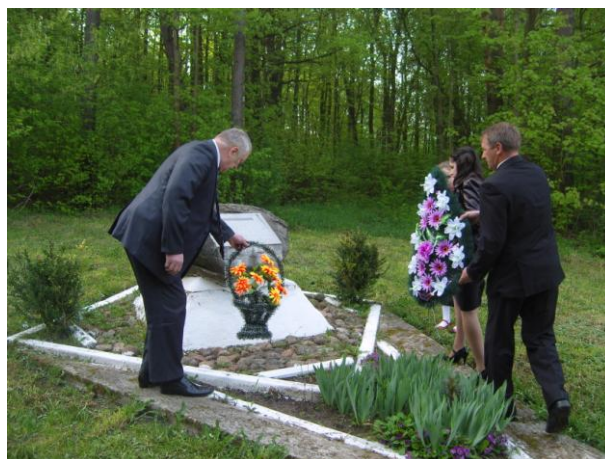
...Вёска Малыя Эйсманты. Школьнікі распытвалі жыхароў, ці памятаюць яны падзеі тых далёкіх ваенных дзён.

- Пазнаёміліся з дзядулем, якому было ў 44-ым чатырнаццаць год - расказвае настаўніца Т. В. Іванчук. - Ён паказаў дзецям старое рэчыва ракі Свіслач. Паказаў здалёк на Магілянскія горы, дзе ўмацаваліся ў тыя ліпеньскія дні фашысты. Жыхароў Малых Эйсмантаў камандаванне дывізіі папрасіла пакінуць вёску, таму што бой прадстаяў нялёгкі. І людзі пайшлі: хто да сваякоў у суседнія вёскі, а хто ў лес.

«І бой сапраўды быў гарачым,» - успамінаў дзядуля. Ад Малых Эйсмантаў мала засталася хатаў і шмат нашых байцоў загінула. Вада ў рацэ была потым як пафарбавана ў чырвоны колер...

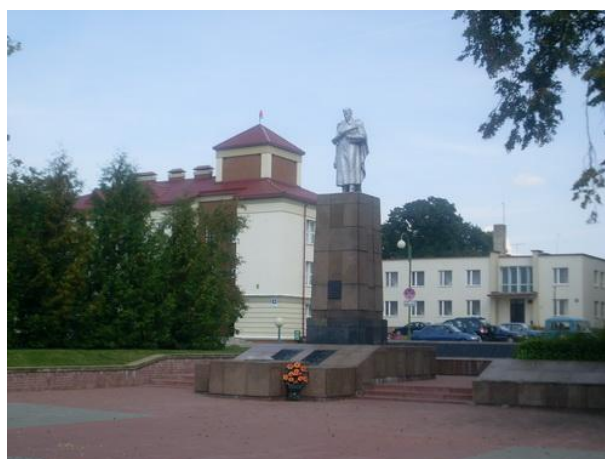
Гэты пажылы чалавек расказаў дзецям пра ўсё, што бачыў і адчуваў тады сам. Ён быў у той час іх аднагодкам, і яго расказ вельмі крануў дзяўчынак і хлопчыкаў, запаў у душу.

Вярнуўшыся з паходу, дзеці па-іншаму глянулі на мясцовасць, у якой жывуць і якую калісьці тапталі боты фашыстаў, зразумелі, якой цаной заваявана вызваленне роднага краю.

**Удзельнікі “Зорнай эстафеты” ля мемарыяльнага знака на месцы гібелі Г.Н. Цітаішвілі.
Здымак 2007 г.**

***Брацкая магіла ў г.п. Вялікая
Бераставіца, дзе пахаваны
Г.Н. Цітаішвілі***

Аўтар: Лаўрэат прэміі Прэзідэнта Рэспублікі Беларусь
“За духоўнае адраджэнне” М.І.Пацэнка